

ՍՈՑԻՈԼՈԳԻԱ

ԲՆԱԿՉՈՒԹՅԱՆ ՍՈՑԻԱԼԱԿԱՆ ՊԱՇՏՊԱՆՎԱԾՈՒԹՅՈՒՆԸ ՀԵՏԽՈՐՀՐԴԱՅԻՆ ՀԱՅԱՍՏԱՆՈՒՄ

ՄԱՐԻՆԵ ՅԱՐՄԱԼՈՅԱՆ

Մասնագիտական գրականության մեջ «սոցիալական պաշտպանվածություն» եզրույթը տարբեր կերպ է մեկնաբանվում: Օրինակ՝ ըստ Վ. Լեբեդևի՝ սոցիալական պաշտպանվածությունը «...բարդ երևույթ է, այն յուրաքանչյուր զարգացած պետության գործառման անհրաժեշտ տարր է, հասարակության կայունությունը ապահովող միջոց, անընդհատ վերարտադրվող հասարակական ենթահամակարգ»¹: Հարկ է նշել, որ սոցիալական պաշտպանության հիմնախնդրի ուսումնասիրությամբ զբաղվող որոշ հետազոտողներ չեն անդրադառնում սոցիալական պաշտպանվածությանը, իսկ նրանք, ովքեր կարևորում են դա, տարբեր կերպ են մեկնաբանում վերջինիս բովանդակությունը: Մի շարք դեպքերում «սոցիալական պաշտպանություն» և «սոցիալական պաշտպանվածություն» եզրույթները նույնանում են բովանդակային տեսանկյունից:

Այսպիսով, գիտական գրականության մեջ հանդիպող այս եզրույթի տարբեր սահմանումները պայմանականորեն կարելի է բաժանել երկու խմբի. մի դեպքում սոցիալական պաշտպանվածությունը մեկնաբանվում է որպես օրենսդրորեն ամրագրված իրավունքների, ազատությունների, երաշխիքների ամբողջություն, որն ուղղված է հասարակության յուրաքանչյուր անդամի համար որոշակի կենսամակարդակի ապահովմանը: Երկրորդ մոտեցման դեպքում սոցիալական պաշտպանվածությունը մեկնաբանվում է որպես անձի որոշակի վիճակ, վերջինիս պահանջումների բավարարման, նորմալ գործառման համար անհրաժեշտ պայմանների առկայություն: Գիտական գրականության մեջ կարելի է հանդիպել այնպիսի տեսակետի, համաձայն որի՝ սոցիալական պաշտպանվածությունը սոցիալական պաշտպանության համակարգի գործառման արդյունավետությունը որոշող կարևոր ցուցիչ է: Դժվար է չհամաձայնվել այս կարծիքին, քանի որ իրականում «...որքան բարձր է բնակչության սոցիալական պաշտպան-

¹ Лебедев В. А. Феномен социальной защиты человека: философский анализ. М., 2000, с. 18.

վածության մակարդակը, այնքան ավելի արդյունավետ է իրականացվող սոցիալական պաշտպանությունը»²:

Սոցիալական պաշտպանվածությունը մեկնաբանող վերոհիշյալ մոտեցումները չեն հակասում միմյանց, այլ շեշտադրում են սոցիալական պաշտպանվածության այս կամ այն կողմը: Մեր կարծիքով, սոցիալական պաշտպանվածության բովանդակությունը սահմանելիս անհրաժեշտ է հաշվի առնել վերջինիս տարբեր դրսևորումները: Եթե սոցիալական պաշտպանվածությունը մեկնաբանում ենք որպես որոշակի միջոցառումների ամբողջություն, որն ուղղված է հասարակության բոլոր անդամներին որոշակի անհրաժեշտ (պարտադիր) սոցիալական բարիքներով և ծառայություններով ապահովելուն, ապա սոցիալական պաշտպանվածության ներքո նկատի ունենք քաղաքացիների՝ օրենսդրորեն երաշխավորված սոցիալական որոշակի նվազագույն բարիքներից օգտվելու հավասար հասանելիության աստիճանը:

«Սոցիալական պաշտպանվածությունը» բազմակողմ եզրույթ է: Իրավագիտական գրականության մեջ անձի սոցիալական պաշտպանվածության ներքո ենթադրվում է մարդու իրավունքների պաշտպանությանը ուղղված իրավական, քաղաքական, տնտեսական, կազմակերպական բնույթի միջոցառումների ամբողջություն: Տնտեսագիտական աշխատություններում այս եզրույթի բովանդակությունը սահմանելիս կարևորվում է վերջինիս փոխկապվածությունը սոցիալական պաշտպանությանը³: Սոցիոլոգիական հետազոտություններում կարևորվում է սոցիալական պաշտպանվածությունը բնութագրող օբյեկտիվ և սուբյեկտիվ ցուցանիշների համատեղ կիրառումը: Եթե օբյեկտիվ ցուցանիշները ենթադրում են կենսական կարևոր պահանջմունքների բավարարման համար անհրաժեշտ իրական պայմանների առկայություն, ապա սուբյեկտիվ ցուցանիշների ներքո նկատի ունեն այն, թե ինչպես են ընկալվում և գնահատվում այդ իրական պայմանները անձի կողմից: Բնականաբար, օբյեկտիվ և սուբյեկտիվ ցուցանիշները հաճախ չեն համընկնում. երբեմն կարող են համընկնել, իսկ երբեմն էլ կարող են հակասական բովանդակություն ունենալ: Այդուհանդերձ սուբյեկտիվ գնահատականները ունեն որոշակի սոցիալ-հոգեբանական հիմնավորում:

Սուբյեկտիվ գնահատականը հիմնվում է այն մոտեցման վրա, որ մարդկանց կարծիքը իրենց սոցիալ-տնտեսական վիճակի մասին պետք է դիտվի որպես որոշիչ հանգամանք, քանի որ մարդը իր սոցիալական միջավայրի փորձագետն է⁴: Սուբյեկտիվ գնահատականը անձի ինքնագիտակցության բաղադրիչն է, որը կապված է անձի ապրումնե-

² Шеденков С. А. Социальная защита и условия местного самоуправления. Белгород, 1995, с. 28.

³ Տե՛ս Ազրիլյան Ա., Կալաշնիկովա Է., Ազրիլյան Օ. Экономический словарь. М., 2013:

⁴ Տե՛ս «Социальная работа: теория и практика». Под ред. Л. А. Арутюнян. Ер., 1995, էջ 67:

րի, վերջինիս կողմից սեփական ֆիզիկական ուժի, մտավոր ունակությունների, վարքի դրդապատճառների ու նպատակների, շրջապատող մարդկանց նկատմամբ վերաբերմունքի գնահատականի հետ:

Սակայն որքան էլ սուբյեկտիվ գնահատականները կարևորվեն բնակչության սոցիալական պաշտպանվածության մակարդակը որոշելիս, այնուամենայնիվ դրանց կիրառումը անխուսափելիորեն պայմանավորված է մի շարք դժվարություններով: Ի՞նչ նկատի ունեն հարցվողները իրենց սոցիալական պաշտպանվածությունը գնահատելիս, ի՞նչ գործոնների հիման վրա են նրանք իրենց նույնականացնում այս կամ այն սոցիալական խմբին: Պարզ է, որ յուրաքանչյուր սոցիալական խումբ սոցիալական պաշտպանվածության մասին ունի իր ուրույն պատկերացումները⁵:

Բնակչության սոցիալական պաշտպանվածության ուսումնասիրմանն են նվիրված հետխորհրդային շրջանի ռուս մի շարք գիտնականների աշխատանքները: Այսպես, անձի հոգեբանական պաշտպանվածության գործոնները, հոգեբանական անվտանգության հիմնահարցերը քննարկվում են Ա. Վ. Կոտեննայի⁶, Գ. Վ. Գրաչևի⁷ աշխատանքներում: Ե. Ն. Ռուսկինան առանձնացնում է անձի հոգեկան առողջությանը զգալիորեն վնասող հոգեբանական վտանգների աղբյուրները⁸: Լ. Ս. Գուսկինը բնակչության սոցիալական պաշտպանվածության մակարդակը գնահատելիս հիմնվում է ամսական միջին եկամուտներին, կենսաթոշակների չափերին, գործազրկության մակարդակին վերաբերող վիճակագրական տվյալների վրա⁹: Օ. Ա. Պոլյուշկևիչը առանձնացնում է բնակչության սոցիալական պաշտպանվածությունը բնութագրող օբյեկտիվ և սուբյեկտիվ ցուցանիշներ: Որպես օբյեկտիվ ցուցանիշներ վերջինս նշում է պաշտպանվածությունը հանցագործություններից, տնտեսական կայունությունը, կյանքի որակը, սոցիալական երաշխիքները, իսկ որպես սուբյեկտիվ ցուցանիշներ՝ որքանով է անձն իրեն անվտանգ զգում տանը, քաղաքում, երկրում, ինչպես նաև ընտանիքի անդամների, հարևանների, ղեկավարության, քաղաքական գործիչների նկատմամբ վստահության մակարդակը¹⁰: Ն. Ի. Լապինի և Լ. Ա. Բել-

⁵ St' u **Градосельская Г.** Субъективные и объективные оценки благосостояния // "Социологический журнал", 2003, № 3:

⁶ St' u **Котенева А. В.** Духовные ценности как фактор психологической защищенности личности // "Вестник КГУ им. Н.А. Некрасова", 2008, № 4, էջ 38–44:

⁷ St' u **Грачев Г. В.** Информационно-психологическая безопасность личности: состояние и возможности психологической защиты. М., 2008:

⁸ St' u **Руськина Е. Н.** Психологическая безопасность личности: теория и технология формирования // "Российский научный журнал", 2011, № 23, էջ 230–235:

⁹ St' u **Гуткин Л. С.** Человечество на рубеже веков: показатели социально-экономического развития стран мира. М., 2003:

¹⁰ St' u **Полюшкевич О. А.** Представление о социальной защищенности жителей России и Португалии // "Социс", 2012, № 12, էջ 66–71:

յանայի կողմից մշակվել է բնակչության սոցիալական ինքնագագնո-
ղության գնահատման ինդեքս, որը սոցիալական պաշտպանվածությ-
յան, կյանքից բավարարվածության, սոցիալական լավատեսության ին-
դեքսների թվաբանական միջինն է¹¹:

1990-ականներից սկսած՝ աշխարհի տարբեր երկրների բնակչու-
թյան սոցիալական պաշտպանվածության մակարդակը գնահատելիս
կիրառվում է ՄԱԿ-ի մշակած «Մարդկային ներուժի զարգացման» ին-
դեքսը, որը, ըստ էության, օբյեկտիվ ցուցանիշ է:

Հաշվի առնելով բնակչության սոցիալական պաշտպանվածությունը
բնութագրող օբյեկտիվ և սուբյեկտիվ ցուցանիշների կիրառման ա-
ռանձնահատկությունները, ինչպես նաև Հայաստանի Հանրապետու-
թյունում բնակչության սոցիալական պաշտպանվածության ուսումնա-
սիրման ոչ բավարար մակարդակը՝ նպատակահարմար է վերլուծել
ինչպես օբյեկտիվ, այնպես էլ սուբյեկտիվ ցուցանիշները՝ Հայաստա-
նում բնակչության սոցիալական պաշտպանվածության մակարդակի
առավել ամբողջական պատկերը ստանալու համար:

Հայաստանի «Մարդկային զարգացման ներուժի» ինդեքսների
1995-2013 թթ. դինամիկայի վերլուծությունը վկայում է այն մասին, որ
նշված ժամանակահատվածում Հայաստանը դասվել է զարգացման
«բարձր մակարդակ» ունեցող երկրների թվին՝ զբաղեցնելով 87-ից
մինչև 83-րդ տեղերը¹²: Հայաստանի «Մարդկային ներուժի զարգաց-
ման» ինդեքսի հիմքում ընկած ցուցանիշների դինամիկան ցույց է տա-
լիս, որ 1995-2011 թթ. այս ինդեքսը աճել է 20,3 %-ով կամ յուրաքանչ-
յուր տարի միջին հաշվով 2,3 %-ով՝ 0,595-ից հասնելով 0,716-ի, ընդ ո-
րում՝ կյանքի միջին տևողությունը ավելացել է շուրջ 5,4 տարով, ուս-
ման միջին տարիներն ու սպասվող տարիներն ավելացել են համա-
պատասխանաբար՝ 0,4 և 2,1 տարիներով, իսկ մեկ շնչի հաշվով եկա-
մուտը՝ 207 %-ով:

«Մարդկային ներուժի զարգացման» ինդեքսի վերլուծությունը,
սակայն, հնարավորություն չի տալիս ամբողջական պատկերացում
կազմելու բնակչության սոցիալական պաշտպանվածության մակար-
դակի մասին: Այդ իսկ պատճառով անհրաժեշտ է վերլուծել այլ օբյեկ-
տիվ ցուցանիշներ ևս: Օրինակ՝ *աշխատավարձը, մասնավորապես
նվազագույն և միջին աշխատավարձերը*:

¹¹ St u Лапин Н. И., Беляева Л. А. Программа и типовой инструментарий «Социо-
культурный портрет региона России» (Модификация – 2010). М., 2010, էջ 111:

¹² St u «Human Development Report 2014», <http://hdr.undp.org/sites/default/files/hdr14-report-en-1.pdf>, 07.10.2015թ., ժամը՝ 12:28:

Աղյուսակ 1

Նվազագույն և միջին աշխատավարձերի աճի տեմպերը 2001-2015 թթ.¹³

Տարի	Նվազագույն աշխատավարձ	Նվազագույն աշխատավարձի աճի տեմպը	Միջին աշխատավարձ	Միջին աշխատավարձի աճի տեմպը
2001	5000	-	24.483	
2002	5000	-	27.324	11,6%
2003	5000	-	29.089	6,5%
2004	13000	160%	43.445	49,4%
2005	15000	0%	52.060	19,8%
2006	15000	15,3%	62.293	19,6%
2007	20000	33,3%	75.132	20,6%
2008	25000	25%	91.539	40,5%
2009	30000	20%	101.895	11,3%
2010	30000	0%	108.852	6,8%
2011	32500	7,7%	115.265	5,9%
2012	32500	0%	121374	5,3%
2013	35000 հունվարի 1-ից	7,7%		
2013	45000 հուլիսի 1-ից	28,6%	158.239	30,4%
2014	50000 հուլիսի 1-ից	11,1%	159.417 (մինչև հուլիսի 1-ը)	0,7%
2015	550000 հուլիսի 1-ից	10%	182.080 (մինչև հունիսի 1-ը)	

Աղյուսակ 1-ից պարզ երևում է, որ ՀՀ-ում 1999 թվականին սահմանված նվազագույն ամսական աշխատավարձը¹⁴ չի փոփոխվել մինչև 2003 թվականը ներառյալ՝ կազմելով ընդամենը 5000 ՀՀ դրամ: Այնուհետև 2004 թվականին այն կտրուկ աճել է 160 %-ով: 2004-2015 թթ. արձանագրվել են նվազագույն աշխատավարձի ինչպես աճի, այնպես էլ նվազման միտումներ:

Բնակչության սոցիալական պաշտպանվածության մակարդակը բնութագրող մեկ այլ օբյեկտիվ ցուցանիշ է կենսաթոշակի միջին ամսական չափը: Աղյուսակներ 2-ում և 3-ում ներկայացված տվյալները վկայում են այն մասին, որ ընդհանուր առմամբ նշված ժամանակահատվածում կենսաթոշակները ևս աճել են:

Աղյուսակ 2

Միջին ամսական կենսաթոշակի աճի տեմպերը 1991-2000 թթ.¹⁵

Ցուցանիշ	1991	1992	1993	1994	1995	1996	1997	1998	1999	2000
Միջին ամսական կենսաթոշակը (ռուբլի/դրամ)	167	1497	9024	1509	2584	3114	3673	3793	4921	4481

¹³ Տե՛ս «Աշխատավարձի ոլորտի վիճակագրություն», http://www.mlisa.am/home/index.php?menu_id=110&child_id=131&code_id=212,07.10.2015թ., ժամը 14:30:

¹⁴ 1999-2000 թթ. նվազագույն ամսական աշխատավարձը կազմել է 5000 ՀՀ դրամ:

¹⁵ Տե՛ս «Հայաստան, ՄԱԿ-ի Մարդկային զարգացման զեկույց», Եր., 2001, էջ 93:

Միջին ամսական կենսաթոշակի աճի տեմպերը 2001-2010 թթ.¹⁶

Ցուցանիշ	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010
Միջին ամսական կենսաթոշակը (դրամ)	4473	5748	7452	8842	9805	10912	12746	21370	24520	27107

Բնակչության սոցիալական պաշտպանվածությունը բնութագրող կարևոր օբյեկտիվ ցուցանիշ է նաև նվազագույն սպառողական զամբյուղի արժեքը: Այսպես, 2005 թ.-ին վերջինս կազմել է **16280,8 դրամ**¹⁷, իսկ 2014 թ. երկրորդ եռամսյակի միջին ընթացիկ գներով՝ **59127,7 դրամ**¹⁸: Փաստորեն, այն աճել է: Այստեղ կարևոր է նշել, որ նվազագույն ամսական աշխատավարձի հաշվարկի հիմքում անպայման պետք է դրվի նվազագույն սպառողական զամբյուղը, որպեսզի նվազագույն աշխատավարձով աշխատողները կարողանան հոգալ իրենց առաջնային կարիքները: Վիճակագրական տվյալները փաստում են, որ ՀՀ-ում նվազագույն աշխատավարձի հաշվարկման հիմքում դրված չէ նվազագույն սպառողական զամբյուղը, ինչը հակասում է «Կենսաապահովման նվազագույն զամբյուղի և կենսաապահովման նվազագույն բյուջեի մասին» ՀՀ օրենքի 7-րդ հոդվածի 1-ին կետին¹⁹:

Հայաստանում բնակչության սոցիալական պաշտպանվածության մակարդակի վերաբերյալ առավել ամբողջական պատկերացում կազմելու համար անհրաժեշտ է անդրադառնալ նաև բնակչության սոցիալական պաշտպանվածությունը բնութագրող սուբյեկտիվ ցուցանիշներին: Այս առումով հարկ է նշել, որ ՀՀ-ում իրականացվել են մի շարք հետազոտություններ, որոնց շրջանակներում ուսումնասիրվել են նաև ՀՀ բնակչության բարեկեցության, սոցիալական պաշտպանվածության սուբյեկտիվ ընկալումները:

2006 թ. «Հետազոտական ռեսուրսների կովկասյան կենտրոնը» Հայաստանում, Վրաստանում և Ադրբեջանում իրականացրել է տնային տնտեսությունների համեմատական հետազոտություն, որի շրջանակներում ուսումնասիրվել է սուբյեկտիվ բարեկեցությունը, ասել է թե՛ սեփական բարեկեցության վերաբերյալ մարդկանց ընկալումները: Հայաստանից 2065, իսկ Ադրբեջանից և Վրաստանից՝ 2400 հարցվող է

¹⁶ Տե՛ս «Հայաստանի վիճակագրական տարեգիրք, 2005», էջ 84: «Հայաստանի վիճակագրական տարեգիրք, 2007», էջ 82: «Հայաստանի վիճակագրական տարեգիրք, 2008», էջ 83: «Հայաստանի վիճակագրական տարեգիրք, 2009», էջ 83: «Հայաստանի վիճակագրական տարեգիրք, 2014», էջ 95:

¹⁷ Տե՛ս <http://armenpress.am/arm/news/420559/2005t-i-chorrord-eramsyakum-sparoxakan-zamb-yuxi-amsakan.html>, 14.10.2015թ., ժամը՝ 11:13:

¹⁸ Տե՛ս http://armstat.am/file/article/sv_06_14a_6200.pdf, 14.10.2014թ., ժամը՝ 12:43:

¹⁹ Տե՛ս «Կենսաապահովման նվազագույն զամբյուղի և կենսաապահովման նվազագույն բյուջեի մասին» ՀՀ օրենքը, հոդված 7, կետ 1:

մասնակցել²⁰: Հարցվողների մեծ մասը (մոտավորապես 48 %-ը) իր բարեկեցության աստիճանը գնահատել է միջին: Դրա հետ մեկտեղ՝ հարցվողների մի մեծ խումբ էլ (մոտավորապես 32 %-ը) իրեն համարել է աղքատ, իսկ մոտավորապես 15 %-ը՝ շատ աղքատ: Ի հակադրություն սրան՝ հարցվողների շատ փոքր խումբ (4 %-ը) սեփական բարեկեցությունը գնահատել է լավ, իսկ 1 %-ից ցածրը՝ շատ լավ²¹:

Նշված հետազոտության շրջանակներում Հայաստանին վերաբերող տվյալները²² բաշխվել են հետևյալ կերպ՝ հարցվողների 53.03 %-ը սեփական բարեկեցության աստիճանը գնահատել է միջին, 6,54 %-ը՝ լավ, 1,02 %-ը՝ շատ լավ: Հարցվողների 25,81 %-ը իրեն համարել է աղքատ, իսկ 13,61 %-ը՝ շատ աղքատ:

2011 թվականին Երևանում իրականացվել է բնակչության սոցիալական բարեկեցության մակարդակի չափման սոցիոլոգիական հետազոտություն, որի շրջանակներում կիրառվել է սուբյեկտիվ գնահատման հնգաստիճան սանդղակ²³: Ըստ այդ հետազոտության արդյունքների՝ հարցվածների 62,9 %-ը իրեն համարում է միջին խավի ներկայացուցիչ, միջին խավից բարձր, բայց ոչ հարուստ՝ 4,5 %-ը, միջին խավից ցածր, բայց ոչ աղքատ՝ 15,3 %-ը, հարուստ՝ 1,1 %-ը, աղքատ՝ 15,8 %-ը²⁴:

2012 թվականի դեկտեմբերի 12-27-ը «IPSC» քաղաքական և սոցիոլոգիական խորհրդատվությունների ինստիտուտը իրականացրել է «Կյանքի որակի ինդեքսը 2012 թ.-ին» սոցիոլոգիական հետազոտություն, որի ընտրանքի ծավալը կազմել է 1997 մարդ: Հետազոտության շրջանակներում ուսումնասիրվել են նաև ՀՀ բնակչության սոցիալական պաշտպանվածության ընկալումները, մասնավորապես՝ ուսումնասիրվել են սոցիալական վտանգները/ռիսկերը ինչպես Հայաստանի ամբողջ բնակչության, այնպես էլ առանձին սոցիալ-ժողովրդագրական խմբերում:

Նշված հետազոտությունում վերլուծվել են 13 սոցիալական վտանգների գործոններ, և պարզվել է, որ Հայաստանի բնակչության հասարակական գիտակցությունում առկա են սոցիալական վտանգների ընկալման երեք կոգնիտիվ համալիրներ²⁵:

✓ Սոցիալական բռնությունների գործոն, որի բաղադրիչներն են հետևյալ դիրքորոշումները՝

²⁰ Տե՛ս **Habibov N., Afandi E.**, Analysis of subjective wellbeing in low-income transitional countries: evidence from comparative national surveys in Armenia, Azerbaijan and Georgia, «Journal of Copmarative Social Welfare», Vol. 25, № 3, October 2009, էջ 207:

²¹ Տե՛ս նույն տեղը, էջ 207-208:

²² Տե՛ս նույն տեղը, էջ 207:

²³ Տե՛ս **Յու. Մելքոնյան**, Բնակչության բարեկեցության մակարդակի սուբյեկտիվ գնահատականների կառուցման մեխանիզմները // «Լրաբեր հասարակական գիտությունների», Եր., 2011, հ. 1-2 (630), էջ 200:

²⁴ Տե՛ս նույն տեղը, էջ 200-201:

²⁵ Տե՛ս <https://newipsc.files.wordpress.com/2015/01/5-quality-of-life-index-december-2012-2013.pdf>, 14.10.2015թ., ժամը՝ 14:38:

- *անձը դատարանում կարող է հանդիպել անարդար վերաբերմունքի (39,3 %),*
- *ոստիկանության անարդարացի ճնշումների (40,3 %),*
- *պետությունը կարող է խլել կամ զավթել անձի սեփականությունը (32,2 %),*
- *որևէ հզոր անձ կարող է խլել կամ զավթել անձի սեփականությունը (25,5 %),*
- *կաշառք կպահանջեն անձից իրավունքի պաշտպանության դիմաց (41,7 %),*
- *կարող են լինել հասարակական անկարգություններ և բռնություններ (53.7 %):*

✓ Կենցաղային բռնությունների գործոն, որի բաղադրիչներն են ներքոնշյալ դիրքորոշումները՝

- *անձը ցերեկը փողոցում կարող է ենթարկվել բռնության կամ հանդիպել այլ տհաճ միջադեպի (38,1 %),*
- *անձը գիշերը փողոցում կարող է ենթարկվել բռնության կամ հանդիպել այլ տհաճ միջադեպի (29,9 %),*
- *կարող են անձից ինչ-որ բան գողանալ (45,5 %):*

✓ Սոցիալական անապահովության գործոն, որի բաղադրիչներն են հետևյալ դիրքորոշումները՝

- *հիվանդանալու դեպքում անձը չի կարողանա ստանալ անհրաժեշտ բուժում (61.2 %),*
- *անձը կարող է մնալ առանց ապրուստի միջոցների՝ աշխատավարձի, թոշակի, դրամական խնայողությունների (46,2 %):*

Հատկանշական է այն հանգամանքը, որ սույն հետազոտության արդյունքների համաձայն՝ սոցիալական բռնությունների և սոցիալական անարդարությունների հանդիպելու հավանականությունը համեմատաբար առավել բարձր են գնահատել ցածր բարեկեցությամբ մարդիկ, մինչդեռ կենցաղային բռնությունների հանդիպելու հավանականությունը ավելի բարձր են գնահատել բարեկեցության բարձր մակարդակ ունեցողները²⁶: Միևնույն ժամանակ, ֆիզիկական պաշտպանվածության հետ կոռելյացիան դրական է, թեև մարդիկ աղքատությունը համարում են հիմնական ռիսկ, բայց բավարարված են երկրում առկա ֆիզիկական անվտանգության մակարդակով:

Ամփոփելով հետազոտությունների արդյունքների, ինչպես նաև վիճակագրական տվյալների վերլուծությունը, կարող ենք հանգել հետևյալ եզրակացությանը. սոցիալական անպաշտպանվածության հիմնախնդիրը ամբողջությամբ հաղթահարված չէ ՀՀ-ում, թեպետ իրականացվում են որոշակի միջոցառումներ (սոցիալ-տնտեսական, ի-

²⁶ Տե՛ս <https://newipsc.files.wordpress.com/2015/01/5-quality-of-life-index-december-2012-2013.pdf>, 14.10.2015 թ., ժամը՝ 15:52:

րավական, քաղաքական), որոնք որոշակիորեն նպաստում են հասարակությունում սոցիալական լարվածության թուլացմանը:

Հայաստանում սոցիալական անպաշտպանվածության հիմնախնդրի հաղթահարման տեսանկյունից կարևոր է բարձր վարձատրվող աշխատատեղերի ստեղծումը, սոցիալական պաշտպանության համակարգի գործառնման արդյունավետության բարձրացումը, կոռուպցիայի և հանցագործության դեմ արդյունավետ պայքարը, սոցիալ-տնտեսական կայունության ապահովումը:

Բանալի բառեր – *սոցիալական պաշտպանություն, սոցիալական պաշտպանվածության օբյեկտիվ և սուբյեկտիվ ցուցանիշներ, սուբյեկտիվ բարեկեցություն*

МАРИНЕ ЯРМАЛОЯН – Социальная защищённость населения постсоветской Армении. – В силу динамичности социально-экономического развития, преобразований и вызовов модернизации нельзя окончательно решить проблему социальной незащищённости. Вместе с тем статистические данные и социологические исследования показывают, что позитивные тенденции реальны, а эффективные меры социальной защиты (экономические, правовые, политические) способны ослабить в обществе социальную напряжённость. Социальная защищённость граждан заключается не только в обеспечении их политических и социально-экономических прав, но и в психологии. Необходимо нейтрализовать факторы, снижающие уровень и качество жизни, создавать достойно оплачиваемые рабочие места, улучшать социальную помощь, эффективно бороться с коррупцией и преступностью, укреплять экономическую стабильность.

Ключевые слова: *социальная защита, объективные и субъективные показатели социальной защищённости, субъективное благополучие*

MARINE YARMALOYAN – Social Protection of the Population of Post-Soviet Armenia. – Due to the dynamism of social and economic development, occurring changes and challenges of modernization it is impossible to definitively solve the problem of social insecurity. However, the statistical data and the results of sociological studies show that positive trends are achievable and effective measures of social protection (social, economic, legal, and political) promote to reduce social tension in society. The essence of social protection is not only to ensure the political, social and economic rights of citizens but also in the psychological component of personality. It is necessary to neutralize the sources of insecurity, which have a downward effect on the level and quality of life, namely to create high-paying jobs; improve the social security and social assistance, to effectively fight against corruption and crime, to improve social and economic stability.

Key words: *social protection, objective and subjective indicators of social protection, subjective wellbeing*